

LA USEE DE TRASTORN DE CONDUCTA DE L'INSTITUT NARCÍS XIFRA MASMITJÀ DE GIRONA

Àngels Donadeu i Farrarons, Educadora d'Educació Especial
Carne Jiménez i Moreno, Orientadora Educativa de la USEE
Lídia Renart i Colom, Orientadora Educativa de la USEE

RESUMEN

"La USEE de trastornos de conducta del instituto Narcís Xifra i Masmitjà de Girona"

En el artículo que presentamos a continuación, hacemos una reflexión entorno a nuestra práctica educativa diaria en la USEE de Trastorno de Conducta (TC) del Instituto de Enseñanza Secundaria Narcís Xifra i Masmitjà de Girona.

En él se refleja la metodología, organización, funcionamiento, praxis, etc. de este recurso, que es una experiencia piloto iniciada el curso anterior. Es la primera y única de la provincia de Girona.

ABSTRACT

"The USEE conduct disorder of secondary school Narcís Xifra i Masmitjà in Girona"

In the article that follows, we make a reflection on our everyday educational practice in USEE Conduct Disorder (TC) of Secondary School Narcís Xifra i Masmitjà in Girona.

It reflects the methodology, organization, running, practice, etc. of this resource, which is a pilot scheme initiated the previous year. It is the first and only of the province of Girona.

Els conflictes, com a professors, ens poden fer aflorar diferents sentiments, des de: impotència, angoixa, pèrdua de temps, etc. Per aquest motiu és de gran importància dotar-nos de recursos per afrontar aquesta situació i estar recolzats per la institució educativa. Tal i com apunta Bolea, el professorat ha d'estar acollit i reforçat per la institució i el conflicte s'ha de reconèixer i ha d'estar integrat en el discurs escolar.

El moment que sorgeix el conflicte no és el més idoni per actuar sinó que cal haver-lo treballat prèviament. En el moment de crisi potser només podrem contenir la situació, però si no solucionem el conflicte pot ressorgir amb més força. Així doncs, caldrà educar en i per al conflicte.

A l'institut a més de ser un lloc d'aprenentatge també hi conviuen moltes persones, per la qual cosa, fa que diàriament sorgeixin conflictes que s'hagin d'abordar. El grup-classe està constituït per nois i noies que estan moltes hores junts, i com a conseqüència de la convivència apareixen conflictes. Aquest no s'han d'obviar, ans al contrari, cal incorporar-los com una oportunitat educativa. S'ha d'ensenyar a: expressar les opinions personals, mostrar empatia, escoltar obertament i acceptar límits etc. Així doncs, el conflicte l'hem d'incorporar en la programació del professorat com un element més a treballar des de totes les àrees i transformar-lo positivament.

Tot i això hi ha alumnat amb TC que requereixen d'una resposta educativa més personalitzada que s'ajusti a les seves necessitats. Una proposta encaminada a millorar la seva autoestima, a facilitar-los habilitats socials, a ensenyar-los a tolerar la frustració, en definitiva, a donar-los alternatives pedagògiques que els proporcionin eines suficients per incrementar les possibilitats d'èxit d'inserció socio-laboral posteriors.

Seguint aquestes línies psicopedagògiques el curs 2009-2010 es va iniciar la primera USEE de les comarques Gironines especialitzada

amb nois i noies amb TC a l'IES Narcís Xifra de Girona.

S'adreça a alumnes (màxim de 4, tot i que enguany en tenim 5) que havien exhaurit tots els recursos existents dins del marc educatiu i tenen en comú unes conductes disruptives que fa molt difícil mantenir la seva escolaritat en entorns ordinaris. Tots ells han viscut un seguit de vivències, circumstàncies, relacions, fracassos... que els han generat una frustració o dany emocional en moments claus de la seva història personal una de les manifestacions visibles són els trastorns de conducta. Així doncs, cal reconèixer el procés evolutiu del trastorn amb la finalitat de poder contextualitzar la intervenció educativa. Oferir una resposta a les necessitat de l'alumnat amb TC és un repte educatiu, tant pel creixement personal dels alumnes com per la cohesió social del grup-classe. Winnicot defineix l'alumnat amb TC com aquells que: "participen d'un sentiment fruit de la sensació d'haver viscut *la desposseïció*, la pèrdua d'alguna cosa que no s'expliquen i que els fa persistir en una conducta que podem interpretar com la manifestació silenciosa del dret a ser considerats i ajudats a sobreposar-se d'aquest sentiment mòrbid, dolorós i entristidor."

Així doncs, el trastorn de conducta és la manifestació d'un dol que no conclou, que no té fi perquè no troba l'expressió que justifica els seus sentiments. Quan el noi o la noia els reconeixen i s'expliquen la raó de tot plegat, el trastorn de conducta es dissol.

La conducta antisocial és l'expressió, doncs, d'una reivindicació i, també, d'una particular condició humana del dol. Podem dir, a partir d'aquí, que es tracta d'un procés, no d'un malestar estàtic, on la persona va prenent posició davant el nucli del problema i el repte de fer-se gran; les alteracions greus de conducta configuren un procés evolutiu anòmal en la maduració de la persona que sol tenir origen a les acaballes de la primera infància.

La selecció de l'alumnat es porta a terme mitjançant una comissió formada per: Inspecció, la direcció de l'EAP, l'Assessorament del

SEETDIC. Llavors, l'EAP de zona recull la proposta i es formalitza un dictamen que arriba al centre amb la resolució del Director SSTT.

Amb la finalitat de garantir un primer contacte amb èxit vam dissenyar l'acollida de l'alumnat amb diversos passos d'intervenció:

- Les professionals de la USEE recopilen tota la informació dels diferents professionals especialitzats: EAP, SEETDIC, Centre terapèutic, SSAP, etc. Es pretén donar operativitat als principis d'acompanyament i conversa en el treball que cal desplegar amb els alumnes amb alteracions greus de la conducta.
- Entrevista personalitzada amb els tutors legals o pares. On s'explica breument el recurs i es recull la informació de la vessant familiar.
- Entrevista i visita pel centre amb l'alumne acompanyat dels pares o tutors. Tot seguit, s'atén individualment per efectuar el primer contacte i començar a establir el vincle que facilitarà la intervenció educativa posterior. Es traspassa informació de: el recurs, el material necessari i l'horari inicial.
- S'efectua la matriculació a l'Institut dins la Unitat USEE.
- Realització de les proves diagnòstiques per determinar el grau de coneixement de cada matèria i esdevenir el punt de partida per començar el pla de treball.

Mitjançant aquests passos pretenem realitzar la construcció del cas. És un mètode que promou la reflexió i la conversa. Això fa que per poder-se dur a terme cal que tots els educadors, la família, adults de proximitat, personal de suport i el mateix alumne, formin part d'aquesta metodologia. A partir d'aquesta conversa trobem la manera d'apropar-nos, entendre, valorar i decidir les condicions i situació de l'alumne presentada en forma de problema, interrogant o enigma i no en forma de demanda imperativa que exigeixi una solució ràpida i normativa. Així es permet que l'equip (format per tots els que hem citat anteriorment: educadors, la família, adults de proximitat, personal de suport i el mateix alumne) conversi i elabori una hipòtesi i un saber sobre el cas, que orienta en la resposta i que afavoreix la seva resolució.

A la USEE la metodologia emprada és molt diversificada ja que els alumnes amb TC tenen dificultats d'aprenentatge i/o presenten una clara desmotivació vers tot ensenyament curricular. En ocasions i com a conseqüència d'aquesta situació, tenen conductes desajustades que no són més que el resultat de la desmotivació i la necessitat d'unes demandes més específiques, diferenciades i ajustades als seus interessos. Per aquest motiu des de la USEE es realitzen activitats que faciliten l' **aplicació a situacions de la vida quotidiana** i la capacitat per a utilitzar-los de manera transversal i interactiva en situacions de l'entorn proper. Es potencia: la **funcionalitat, significativitat i generalització** dels aprenentatges. Tanmateix, es promou tot allò relacionat amb les habilitats adaptatives, d'autonomia personal i de relació i d'interacció amb els entorns naturals

de l'alumne. Treballem en diversos projectes (Fem el diari, Cuinem, Taller de Nadal, Joos cooperatius, Orientació acadèmica/laboral) ja que ens proporciona l'oportunitat de desenvolupar diferents competències bàsiques d'una manera transversal i afavorint un ambient més informal on es garanteix l'autonomia de l'alumnat i una alfabetització emocional. Ens basem en la pedagogia del vincle afectiu i del conflicte: tot està pensat per crear una relació afectiva que possibilita regular la insatisfacció i el profund malestar del noi i noia, per la via dels interessos, de la transferència del treball, no per la via punitiva ni moralitzant sinó per la creació del vincle afectiu que permeti el procés d'aprenentatge. Prioritzen la salut emocional de l'adolescent i jove, el seu inici a la formació professional i la seva futura integració sociolaboral. Tal i com hem esmentat anteriorment, des de la USEE s'afavoreix l'alfabetització emocional donant paraules el seu propi malestar i atribuir sentit a allò que li passa o que fa i desenvolupant les capacitats personals. En tot moment s'empatitza i es transmeten els límits de forma assertiva.

Un altre recurs a tenir en compte són les TAC (el departament ha dotat de 4 ordinadors exclusius per l'aula USEE) els quals són utilitzats pel treball individual i per reforçar les instrumentals amb la finalitat de complementar els continguts amb suport paper. Tanmateix, es fomenta la utilització d'un programari adaptat de manera que:

- Les tasques proposades tinguin un nivell de complexitat adequat a la capacitat de la persona.
- Que presenti un entorn de treball senzill on tots els elements de control siguin visibles.

Existeixen gran varietat de programes d'ordinador que cobreixen una bona part del currículum i en especial els aprenentatges escolars elementals. Són programes que presenten les activitats de manera progressiva i graonada. Habitualment, adopten forma d'un joc la qual cosa encara resulta més estimulante.

Els simuladors són programes que presenten un món virtual que l'usuari pot visitar i manipular com ho faria a la vida real. Es poden entrenar habilitats com: agafar el transport públic, comprar i vendre.

Pel que fa la relació, docent-alumne tenim molt en compte la idea de Vygostky de ZDP a partir de la qual es poden aconseguir avanços considerables. Si es reforcen les conductes positives elogiant-les en lloc de donar més importància a les disruptives es poden aconseguir canvis significatius. Moltes vegades l'alumnat amb TC no pot canviar la seva actitud perquè no coneix altres estratègies d'actuació. Hem de pensar que l'alumne moltes vegades aprèn en funció dels models existents i el fet que el professor tingui unes expectatives, esperances i desitjos dipositats en l'alumnat fa que aquest sovint acabi assumint els patrons esperats. El fet educatiu no és neutre.

Les expulsions no porten enlloc pel propi noi/a amb TC. És més un alliberament pel grup-classe i pel propi docent que per l'aprenentatge de la pròpia persona afectada. Altres mètodes com el contracte pedagògic, són més eficaços ja que se'ls delega responsabilitats i s'estableixen límits clars.

Mitjançant la incorporació al recurs es pretén aconseguir l'èxit escolar, ja que la majoria d'alumnat té un desencís ver el món educatiu.

Es comença a treballar de manera individual assistint inicialment només 1 horeta amb la finalitat de crear un vincle afectiu amb les docents i de nou desvetllar l'interès per l'aprenentatge. Tot seguit, s'amplia de forma paulatina l'horari i es realitza un treball compartit amb la resta de companys de la USEE.

Quan l'alumne està preparat emocionalment es proposa la seva **inclusió a l'aula ordinària** en un grup prèviament consensuat a la CAD. El que es té en compte no és tant la matèria sinó la bona disposició del professorat i la bona sintonia que es pugui establir. A més, sempre van **acompanyats** de l'orientador educatiu de la USEE que intervé com un recurs més a l'aula afavorint una atenció més personalitzada per la resta de grup classe.

Una altra alternativa és la incorporació en una unitat d'escolarització compartida aquesta experiència els és molt efectiva per poder tenir una primera presa de contacte amb un ofici i adquirir els hàbits de treball que requereixen en una societat tan competitiva com l'actual.

Per tal que tot aquest treball es porti a terme de forma òptima requereix una coordinació en diversos serveis de l'entorn. El treball en xarxa és indispensable per abordar des de diferents àmbits i establir objectius comuns. Així doncs, ens coordinem de forma sistemàtica amb:

- Equip USEE (2 orientadores educatives + educadora d'educació especial) Els professionals assignats a aquestes unitats han de facilitar la participació d'aquest alumnat en les activitats generals del grup, la concreció d'estratègies per possibilitar la seva participació en les activitats de l'aula ordinària i l'acompanyament.
- IES (Participació CAD, Departament de Diversitat) 1h setmanal.
- Coordinació EAP.
- Coordinació EAP i SEETDIC (1,5h mensual)
- Equip SEETDIC (1h bimensual)
- Coordinació altres. CSMIJ (1h bimensual) SSAP, UEC (sempre que ho requereixi el cas)

Tanmateix, rebem un assessorament des de la comissió de valoració i seguiment del recurs format per: Inspecció educativa, la direcció del centre, Coordinació del SEETDIC, professional EAP, professionals USEE. Des d'aquesta comissió es valora els punts forts i dèbils de la USEE i es realitza una pràctica reflexiva.

En tot moment, s'afavoreix la relació amb les famílies ja que cal potenciar la implicació i corresponsabilització en l'educació del seu fill/a i establir objectius comuns. Cal que des de l'IES i la família es donin els mateixos missatges.

El treball en xarxa ens permet compartir i convenir els coneixements obtinguts entre els diferents agents que participem en el cas, així doncs, cal crear llocs de trobada en els centres a partir dels quals poder construir lligams. Poder produir un discurs del vincle, donant un lloc a l'alumne, al professor, a les famílies; un lloc a les seves paraules i al temps que es requereix per a conversar.

A la USEE ens hem adonat que diàriament sorgeixen molts fets, situacions, vivències,... i per poder portar un seguiment acurat hem elaborat diferents documents que ens ajuden a distanciar-nos

del dia a dia i objectivitzar els objectius de treball plantejats per cada alumne.

Així doncs, disposem de diversos registres:

- **Graella de seguiment:** Es fa constar detalladament els aprenentatges treballats en cada matèria. També es comptabilitzen els deures.
- **Quadern de Bitàcola:** S'anota diàriament els esdeveniments que han tingut lloc al llarg de la jornada, així com el desenvolupament de possibles entrevistes i coordinacions.
- **Graella objectius(concreció PI):** Setmanalment o quinzenalment es registren petits objectius que es puguin assumir i així poder contemplar l'evolució.
- **Quadern de Tutoria:** Es registren les dates de les diferents coordinacions, les dades personals i el registre d'assistència.
- **Contracte pedagògic:** Amb l'alumnat es contemplen els drets i obligacions del recurs. Afavorint la implicació dels pares.
- **Graella de comportament:** L'alumne s'anota a cada franja horària el seu comportament. El que es pretén és que siguin conscients de la seva conducta i capaços de reconduir-la si fos necessari.

Tanmateix donat a les diferents necessitats que anàvem sorgint diàriament vam elaborar diversos protocols d'actuació: Urgència psiquiàtrica, Escapoliment, Absentisme. El fet de disposar de pautes en moments d'urgència facilita minvar les angoixes i millorar la pràctica educativa i normalitzar una situació estressant.

Un altre tret rellevant és l'avaluació que es porta a terme mitjançant el **Pla Individualitzat**. Per cada alumne es detalla la intervenció educativa i esdevé el referent d'avaluació. Aquesta haurà de ser: contínua, diversificada i individualitzada. El currículum de referència és el que s'estableix al decret 143/07 de l'ordenació de l'ensenyament secundari i donat que és una adaptació mai es podrà obtenir una nota superior al Bé. L'avaluació es porta a terme des de dos àmbits diferenciats: d'una banda el contingut específic de cada matèria i de l'altra, la conducta i els hàbits.

Finalment, fem referència a la valoració global de la USEE del Narcís Xifra. S'ha portat a terme des de diferents vessants: les docents, la comissió avaluadora i l'evolució del propi alumnat.

- S'ha copsat que tots els alumnes que han assistit al recurs han finalitzat el curs. El primer èxit a tenir en compte ja que molts d'ells realitzaven absentisme o bé els expulsaven indefinidament.
- Un augment de l'autoestima de l'alumnat adonat-se de noves pautes de relació i abandonant progressivament les conductes disruptives. Fins i tot, molts casos han millorat el seu aspecte físic.
- Reemprendre una orientació acadèmica-professional (inclusió d'algunes hores a l'aula ordinària o assistir a una UEC).
- Millora de les relacions alumne i la pròpia família.
- L'alfabetització emocional per poder canalitzar els seus

problemes de forma constructiva.

- Recuperar la motivació vers l'escolarització.
- Millorar la relació entre els iguals / adults.
- Treballar la immediatesa i observar que les coses s'obtenen progressivament.

Pel que fa a les professionals que hem desenvolupat el projecte ens hem adonat que és indispensable l'avinentesa i una mateixa concepció pedagògica d'actuació. El fet de treballar de manera consensuada i donant els mateixos missatges ha estat clau per l'èxit del projecte. A més, del recolzament de l'equip directiu en totes les decisions que s'han adoptat.

El fet de poder abordar l'alumne des de diversos àmbits i establint objectius comuns d'actuació ha donat els seus fruits. Malgrat que el treball en xarxa comporti moltes hores de coordinació s'acaben produint sinergies que permeten un creixement personal de l'alumnat i una millor intervenció dels professionals implicats. Crear una xarxa de treball ha estat una de les tasques més dificultoses ja que a les comarques Gironines no existia aquest recurs. Un altre tema clau ha estat la confecció dels protocols d'actuació (esmentats anteriorment) que permeten una seguretat i confiança en moments crítics i d'angoixa.

També, el treball amb les famílies és cabdal per l'èxit del programa. Fer copartípeps de l'educació dels seus fills és de gran importància. Sovint, s'han destinat moltes hores per poder confeccionar un pla de treball compartit.

Iniciar un projecte d'aquestes característiques des de zero és un munt d'esforç i d'hores fora de la jornada laboral. Moltes vegades crear una estructura de treball desgasta moltíssim i no hi ha cap compensa a canvi. Simplement, la satisfacció personal de la feina ben feta.

Pels docents que integrem aquest projecte ens ha permès un creixement personal i professional desvetllant-nos la necessitat d'innovar i dotar-nos de noves teories i personalitzar-les a la pràctica (intel·ligències múltiples, intel·ligència emocional, construcció de casos, metodologies cooperatives, aprenentatge per descobriment, treball per projectes, extinció de qualsevol estímuls quan les conductes són disruptives, etc.). En fi, només resta esmentar que us encoratgem a creure en aquest alumnat i fer aflorar la part positiva que tots ells tenen.

Referències Bibliogràfiques:

- BARDÓN, C. VILÀ, F. (2002) *El trastorn mental greu a la infància i l'adolescència en l'assistència psiquiàtrica i psicològica i en els àmbits escolar i social*. Ponència presentada en el 1er Congrés Català de Salut Mental del nen i l'adolescent. Barcelona.
- BOLEA, E.; BURGOS, F.; DUCH, R.; VILÀ, F. (2004) *Intervenció psicopedagògica en els trastorns del desenvolupament. Mòdul: Els trastorns de conducta*. Barcelona, UOC
- GALLARDO, A. (2004) *Atenció educativa per a l'alumnat amb necessitats educatives especials (NEE) associades a trastorns de la personalitat i / o conducta*. Llicència d'estudis. Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya.
- PENNAC, D. (2008) *Mal d'escola*. Barcelona. Biblioteca Universal Empúries.
- WINNICOTT, D. (1999). *La tendència antisocial a Escritos de Pediatría y Psicoanálisis*. Barcelona. Paidós Psicología Profunda.

Correspondència amb les autores:

Àngels Donadeu i Farrarons. Educadora d'Educació Especial. Carme Jiménez i Moreno. Orientadora Educativa de la USEE. Lúdia Renart i Colom. Orientadora Educativa de la USEE. IES Narcís Xifra i Masmitjà, Passeig Sant Joan Bosco, 1 17007 Girona. E-mail: useexifra@gmail.com

